

מספר הקורס: 6030441-00

שם הקורס בעברית: נשים ונשיות באסלאם הקדום והקלאסי

שם הקורס באנגלית: Women and Femininity in Early and Classic

שנה"ל: תשפ"ד

שם המרצה: ד"ר יולנדה יבור

שם תכנית הלימודים: התוכנית ללימודי המזרח התיכון והאסלאם

סיווג הקורס: סמינר

משך והיקף הקורס: סמסטר א', 2 ש"ס

נקודות זכות אקדמיות: 2 נ"ז

דרישות קדם: סוגות אסלאמיות קלאסיות I: קראן, חדית' ופקה; ערבית אינטנסיבית א, ערבית פעילה

מועד שעות הקבלה: לאחר השיעור, או באמצעות הזום בתיאום מראש

פרטי קשר של המרצה: דוא"ל yolanday@mail.tau.ac.il; טלפון נייד: 053-7370-339

מטרות הקורס:

מטרת הקורס להציג בפני הסטודנטים את האופנים השונים שבהם נשים, נשיות ונושאים הקשורים למגדר מוצגים ונדונים במקורות האסלאמיים הקדומים והקלאסיים, תוך העמקת ידיעותיהם בשפה הערבית הכתובה. מטרה זו תושג באמצעות דיונים תוך התייחסות למאמרים רלוונטיים וקריאה צמודה של טקסטים ערביים מסוגות שונות. עם תום הקורס הסטודנטים יכירו את הסוגיות העיקריות והמונחים המרכזיים שנקשרים לנשים, נשיות ומגדר במקורות האסלאם; ישפרו את יכולותיהם לקרוא, לנקד, לתרגם ולנתח (מבחינה לשונית ורעיונית) טקסטים ערביים קלאסיים; יוכלו לעשות שימוש יעיל במילונים ערביים קלאסיים; ישפרו את המיומנות לקרוא מקורות ראשוניים ומשניים קריאה ביקורתית.

תיאור הקורס:

הקורס יעסוק בסוגיות נבחרות ביחסי מגדר ובמעמדן של נשים במרחב הערבי והמוסלמי מערש האסלאם (אמצע המאה ה-7 לסה"נ) ועד שלהי ימי הביניים (המאה ה-15 בקירוב). זאת, באמצעות קריאה צמודה בטקסטים נבחרים מתוך הכתבים המכונים של האסלאם: הקוראן ופרשנויותיו, קורפוס ספרות החדית' (מסורת הנביא מוחמד), חיבורים היסטוריוגרפיים, ביוגרפיים והלכתיים

וספרות יפה (אֲדָב). הסטודנטים יקראו טקסטים בערבית קלאסית וכן יקראו מאמרים קצרים שמתייחסים לתכנים שיידונו במסגרת השיעורים. שני השיעורים הראשונים יוקדשו לסקירת ההקשרים, שבהם נשים, נשיות ויחסי מגדר נזכרים בקוראן. נקרא פסוקים נבחרים (עם תרגום לעברית עפ"י פרופ' אורי רובין) ופרשנויות קוראן לכמה (דוגמת קוראן 2 / 223 וקוראן 4 / 34), בעיקר מתוך התפסיר של מוחמד בן ג'ריר אל-טברי (המאה ה-10/4). לאחר מכן נדון במעמדן של נשים בתקופה הקדם-אסלאמית, כפי שזה עולה מהקוראן ומשירת ערב הקדומה; נידרש לשאלה אילו תמורות חלו במעמדן של נשים במעבר שבין ג'אהיליה לאסלאם ונקרא טקסט ערבי קלאסי שעוסק במנהג הג'אהלי של קבורת בנות בעודן בחיים (וּאֲדֵ אל-בְּנָאֵת). השיעורים הבאים יוקדשו ליחסי מגדר ודיני אישות באסלאם (נישואין, גירושין; פוליגמיה) – תוך התמקדות מחלוקת הסוני-שיעית בסוגיית "נישואי העונג" (מִתְעָה) – ובקודי הלבוש והצניעות באסלאם. לאחר מכן, נתמקד בכמה דמויות נשיות בולטות, שעליהן מספרים לנו המקורות המוסלמיות: חווה, נשות הנביא, ח'דיג'ה ועאא'שה, ושג'ר אל-דר, סולטאנית מצרים במאה ה-13. השיעור האחרון יוקדש לנשים מוסרות מידע, משכילות ומלומדות באסלאם הקדום.

חובות הקורס והרכב הציון בקורס:

הכנת שיעורי בית ומוכנות לשיעור (כלומר ניקוד ותרגום הטקסטים הערביים וקריאת המאמרים הנלווים) – 20%
מבחן מסכם: 80%
ציון עובר בקורס: 60
יש לקרוא את קריאת החובה לקראת כל שיעור רלוונטי.

פירוט השיעורים (מפגשים), הנושאים הנלמדים בכל שיעור וקריאת החובה והקריאה המומלצת

בכל שיעור:

שיעור מס' 1: שיעור מבוא

שיעור מס' 2: נשים ונשיות בקוראן

קריאת חובה:

Roded, Ruth, "Women and the Qur'ān," in *Encyclopaedia of the Qur'ān*, General Editor: Jane Dammen McAuliffe, Leiden: Brill, 2001-2006, Vol. 5, pp. 523-541.

תמסיר עם פסוקי קוראן נבחרים ופרשנויות לכמה מהם (בעיקר מתוך: الطبري، محمد بن جرير، جامع البيان عن تأويل آي القرآن، القاهرة: دار هجر، 2001).

קריאה מומלצת:

Sharif, Rashda, "Women in Islam," in *European Judaism: A Journal for the New Europe*, 21:1 (1987), pp. 28-33.

שיעור מס' 3: המשך: נשים ונשיות בקוראן

קריאת חובה:

תמסיר עם פסוקי קוראן נבחרים ופרשנויות לכמה מהם (בעיקר מתוך: الطيري، محمد بن جرير، جامع البيان عن تأويل آي القرآن، القاهرة: دار هجر، 2001).

קריאה מומלצת:

Sharif, Rashda, "Women in Islam," in *European Judaism: A Journal for the New Europe*, 21:1 (1987), pp. 28-33.

שיעור מס' 4: נשים ונשיות בתקופה הקדם-אסלאמית

קריאת חובה:

Saleh, Saneya, "Women in Islam Their Status in Religious and Traditional Culture," *International Journal of Sociology of the Family* 2:1 (1972), pp. 35-42.

أبو الفرج الأصفهاني، الأغاني، بيروت: دار الفكر، 2010، ج 21 ص 279-280 (صعصعة بن ناجية الدارمي، "محيي الموءودات").

שיעור מס' 5: יחסי מגדר ודיני אישות באסלאם: "נישואי עונג" (מתעה) כמקרה בוחן

קריאת חובה:

Heffening, "Mut'a", in *Encyclopaedia of Islam, First Edition*, Edited by C. E. Bosworth [et al.], Leiden/New York: Brill, c1960-2006, Vol. 7, pp. 757-759.

מסורות ודיונים הלכתיים נבחרים על נישואי מותעה מתוך קובץ חדית' סוני וקובץ הלכה שיעי:
مسلم بن الحجاج، صحيح مسلم، باب نكاح المتعة وبيان أنه أبيض ثم نسخ ثم أبيض ثم نسخ واستقر تحريمه إلى يوم القيامة:

<https://muslim.lna.io/1329/>

الشيخ الصدوق، محمد بن علي ابن بابويه القمي، المقنع والهداية، مؤسسة المطبوعات الدينية، ص 340.

<http://www.aqaedalshia.com/aqaed/motaa/index.htm>

שיעור מס' 6: קודים של לבוש וצניעות באסלאם

קריאת חובה:

القرطبي، محمد بن أحمد، الجامع لأحكام القرآن، بيروت: دار الكتب العلمية، ج 15-16، 2010 (קטעים נבחרים מתוך פרשנותו לקוראן 33 / 53).

Hsu, Shiu-Sian Angel, "Modesty," in *Encyclopaedia of the Qur'an*, General Editor: Jane Dammen McAuliffe, Leiden: Brill, 2001-2006, Vol. 3, pp. 404-405.

קריאה מומלצת:

La Fornara, Lisa M., "Islam's (In)compatibility with the West? Dress Code Restrictions in the Age of Feminism," *Indiana Journal of Global Legal Studies* 25:1 (2018), pp. 463-494.

שיעור מס' 7: נשים בולטות במקורות האסלאם: חווה (חואא') – האישה הראשונה

קריאת חובה:

الثعلبي، أحمد بن محمد، *قصص الأنبياء المسمى عرائس المجالس*، القاهرة: دار احياء الكتب العربية، -198، ص 25 (الباب الرابع في صفة خلق حواء عليها السلام).

Smith, Jane I. and Yvonne Y. Haddad, "Eve: Islamic Image of Women," *The Muslim World* 5:2 (1982), pp. 135-144.

שיעור מס' 8: נשים בולטות במקורות האסלאם: ח'דיג'ה בת ח'וילד – אשתו הראשונה של הנביא

ואם ילדיו והמאמינה המוסלמית הראשונה

קריאת חובה:

Stowasser, Barbara Freyer, "Khadija," in *Encyclopaedia of the Qur'ān*, General Editor: Jane Dammen McAuliffe, Leiden: Brill, 2001-2006, Vol. 3, pp. 80-81.

ابن هشام، عبد الملك، *السيرة النبوية*، القاهرة: دار الفجر للتراث، 2004، ج 1، ص 124-125 (حديث تزويج رسول الله صلعم خديجة رضي الله عنها).

קריאה מומלצת:

Stowasser, Barbara Freyer, "Wives of the Prophet," in *Encyclopaedia of the Qur'ān*, General Editor: Jane Dammen McAuliffe, Leiden: Brill, Vol. 5, 2001-2006, pp. 506-521.

Freyer Stowasser, Barbara, "The Mothers of Believers in the Hadith," in *Women in the Qur'an, Traditions, and Interpretation*, New York/Oxford: Oxford University Press, pp. 104-118.

שיעור מס' 9: נשים בולטות במקורות האסלאם: עא'שה בת אבו בכר (אשת הנביא) – תפקידה

במלחמת האזרחים הראשונה באסלאם (אל-פתנה אל-אולא)

קריאת חובה:

Seligsohn, M., "Ā'isha," in: *Encyclopaedia of Islam, First Edition*, Edited by H. A. R. Gibb [et al.], Leiden: Brill, c1960-2006, Vol. 1, pp. 307-308.

ابن الطقطقي، *الفخري في الآداب السلطانية*، بيروت: دار صادر، د.ت.، ص 84-89 (קטעים נבחרים).

קריאת מומלצת:

Geissinger, Aisha, "The Exegetical Traditions of 'Ā'isha: Notes on their Impact and Significance," *Journal of Qur'anic Studies* 6:1 (2004), pp. 1-20.

שיעור מס' 10: המשך: עא'שה בת אבו בכר – תפקידה במלחמת האזרחים הראשונה באסלאם

(אל-פתנה אל-אולא)

קריאת חובה:

ابن الطقطقي، الفخري في الآداب السلطانية، بيروت: دار صادر، د.ت.، ص 84-89 (קטעים נבחרים).

קריאת מומלצת:

Manjarrez Walkerm, Ashley and Michael A. Sells, "The Wiles of Women and Performative Intertextuality: 'A'isha, the Hadith of the Slander, and the Sura of Yusuf," *Journal of Arabic Literature* 30/1 (1999), pp. 55-77.

שיעור מס' 11: נשים בולטות במקורות האסלאם: שג'ר אל-ד'ר, סולטאנית מצרים – השליטה

המוסלמית היחידה

קריאת חובה:

Christie, Niall, "The Sultana of Egypt," *Medieval Warfare* 8:6 (2019), Vol. 8, No. 6, pp. 18-23.

تقي الدين المقرئ، السلوك لمعرفة دول الملوك، بيروت: دار الكتب العلمية، 1997، ج 1، ص 459.

קריאה מומלצת:

A. Levanoni, "Šağar ad-Durr: A Case of Female Sultanate in Medieval Islam," in U. Vermeulan and D. De Smet (eds.), *Egypt and Syria in the Fatimid, Ayyubid and Mamluk Eras*, vol. III (Leuven, 2001), pp. 209–218.

שיעור מס' 12: פמיניזם אסלאמי: פרשנויות פמיניסטיות של הקוראן

קריאת חובה:

רודד, רות, "נשים מוסרות מידע, משכילות ומלומדות בתולדות האסלאם," *פעמים* 82 (תש"ס), עמ' 4-30.

الصخاوي، محمد بن عبد الرحمن، الضوء اللامع لأهل القرن التاسع، بيروت: دار الجيل، ج 12 (معجم النساء) –

מספר ביוגרפיות נבחרות.

קריאה מומלצת:

Al-Hibri, Azizah, "A Study of Islamic Herstory: Or How Did We Ever Get Into This Mess?," *Women's Studies Int. Forum* 5:2 (1982), pp. 207-219.

שיעור מס' 13: השלמות, דיון כולל ודברי סיכום.

ספרות עזר וקריאת רקע (מילונים ותרגום עברי של הקוראן):

מילסון, מנחם, *המילון הערבי-עברי החדש*, ירושלים: מאגנס, 2023.

מילסון, מנחם, *מילון ערבי-עברי מאת מנחם מילסון* (מקוון): www.arabdictionary.huji.ac.il.

רובין, אורי, *הקוראן*, תל אביב: אוניברסיטת תל-אביב, ההוצאה לאור ע"ש חיים רובין, 2016.

האפה, ג. ג. (Hava, J. G.), *الفرائد الدرية: عربي-انكليزي*, بيروت: دار المشرق, 1970.

Lane, Edward William, *Edward William Lane's Arabic-English Lexicon (Dictionary)*, New York: Ungar Pub. Co., 1955-1956.

Lane, Edward William, *Edward William Lane's Arabic-English Lexicon (Dictionary)* (online): <https://lexicon.quranic-research.net/>.

Wehr, Hans, *A Dictionary of Modern Written Arabic: (Arabic-English)*, J. Milton Cowan (ed.), Ithaca, NY: Spoken Language Services, 1994.